

**PRZESTRZENNE ZRÓŻNICOWANIE AKTYWNOŚCI
ROLNIKÓW W POZYSKIWANIU ŚRODKÓW UNIJNYCH
NA ROZWÓJ GOSPODARSTW ROLNYCH
W WIELKOPOLSCE NA PRZYKŁADZIE DZIAŁANIA
„MODERNIZACJA GOSPODARSTW ROLNYCH”**

Walenty Poczta, Paweł Siemiński, Jarosław Sierszchulski
Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Abstrakt. W artykule zaprezentowano ocenę aktywności rolników w pozyskiwaniu środków pomocowych UE na rozwój gospodarstw rolnych na przykładzie działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”. Aktywność rolników w pozyskiwaniu środków na rozwój gospodarstw rolnych w ujęciu powiatowym jest wysoce zróżnicowana. Ważnym czynnikiem zróżnicowania aktywności rolników w pozyskiwaniu środków jest rozdrobnienie gospodarstw rolnych, bowiem implikuje ono zazwyczaj ich słabą siłę ekonomiczną i tym samym ogranicza możliwości dalszego rozwoju.

Słowa kluczowe: modernizacja gospodarstw rolnych, aktywność rolników, gospodarstwa rolne

WSTĘP

Po akcesji Polski do UE rozwój sektora rolnego jako całości, a także poszczególnych gospodarstw rolnych, w głównej mierze jest uwarunkowany instrumentami Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej [WPR UE]. Instrumenty WPR UE stanowią grupę czynników zewnętrznych, których dopełnieniem są czynniki o charakterze wewnętrznym. Wśród nich rolę pierwszoplanową pełnią zasoby czynników produkcji i ich jakość oraz umiejętności ich transformacji w efekty produkcyjne. W ramach WPR tzw. II filar służy wspieraniu procesów modernizacji rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich

oraz poprawie ich konkurencyjności na rynku światowym. Środki unijne na wskazane wyżej cele w bieżącym okresie programowania są dystrybuowane w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW). Znaczna część środków w ramach PROW 2007-2013 została przeznaczona na wsparcie służące budowaniu konkurencyjnego sektora rolnego i leśnego¹, co wpisuje się w główne kierunki rozwoju gospodarczego UE wskazane w Strategii Lizbońskiej². Narzędziem służącym realizacji tego celu w odniesieniu do gospodarstw rolnych jest głównie działanie „Modernizacja gospodarstw rolnych”³. Wejście Polski do UE zaowocowało boorem inwestycyjnym na wsi i przyspieszyło procesy modernizacyjne gospodarstw [Pięć lat... 2009]. W rezultacie „coraz wyraźniej wyodrębnia się grupa gospodarstw towarowych” [Karwat-Woźniak 2005 b], a jednocześnie „ta grupa gospodarstw przez działania dostosowawcze, dąży do trwałej poprawy sytuacji dochodowej oraz uzyskania i utrzymania zdolności do rozwoju” [Józwiak 2005]. Jak wskazuje Zalewski [1989], inwestycje w rolnictwie są uwarunkowane „rozmiarami akumulacji, podażą dóbr inwestycyjnych na rynku, systemem kredytowania i tempem przemian struktury agrarnej”. Skłonność do podejmowania działań inwestycyjnych jest jednym z ważniejszych mierników oceny kondycji ekonomicznej gospodarstw rolnych, a jednocześnie stanowi drogę ich rozwoju. Jak wskazuje Zegar [1985], „sprawne i efektywne funkcjonowanie gospodarstw rolnych nie jest możliwe bez inwestowania w trwałe środki produkcji”. Znajduje to swój wyraz w postaci efektywności produkcji rolnej, która w znacznej mierze jest uzależniona od zastosowanych środków technicznych, takich jak: ciągniki, maszyny, narzędzia i urządzenia rolnicze. Nowoczesne środki techniczne pozwalają zarówno na zwiększenie wydajności pracy, jak i zmniejszenie jej uciążliwości dla wykonawcy. Jednocześnie – jak wskazują Michałek i in. [1992] oraz Pawlak [1994] – „prawidłowo dobrane i zastosowane wpływają również na zmniejszenie kosztów jednostkowych produkcji”.

Aktywność inwestycyjna rolników pozostaje w polskim rolnictwie silnie zróżnicowana, co wynika, w głównej mierze, ze zróżnicowania samych gospodarstw rolnych pod względem sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej oraz podejmowanych decyzji przez kierowników gospodarstw rolnych. Poczta [2010] wskazuje, że „mikroekonomiczna słabość większości gospodarstw rolnych determinuje słabość rolnictwa polskiego w ujęciu sektorowym i, mimo iż w warunkach akcesji osiągnęło ono istotny postęp produkcyjno-ekonomiczny, możliwości rozwojowe większości gospodarstw rolnych są bardzo ograniczone”. Tym samym ważną staje się ocena oraz poznanie cech opisujących podmioty ubiegające się o wsparcie unijne, ukierunkowane na rozwój gospodarstw, a jednocześnie wskazanie obszarów, w których zmiany te zachodzą w największej lub najmniejszej skali.

---

¹ Zaplanowane w PROW 2007-2013 wydatki na konkurencyjny sektor rolny i leśny wynoszą około 7,2 mld euro, z czego blisko 25% tej kwoty ma służyć wsparciu modernizacji gospodarstw rolnych.

² Patrz szerzej: Okoń-Horodyńska i Piecha [2005].

³ Działanie to w zasadzie, poza drobnymi różnicami w kosztach kwalifikowanych, stanowi kontynuację wsparcia kierowanego do gospodarstw rolnych w latach 2004-2006 w ramach Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich, a także w okresie przedakcesyjnym w ramach Programu SAPARD.

CEL, ZAKRES I METODA BADAŃ

Celem artykułu jest prezentacja i ocena wyników działania PROW, pt. „Modernizacja gospodarstw rolnych”, w oparciu o informacje dotyczące przeprowadzonych dotychczas w Wielkopolsce naborów projektów w układzie powiatów. Do celów analizy przyjęto rozwiązanie polegające na tym, że występujące na terenie Wielkopolski miasta na prawach powiatu włączono w struktury powiatów ziemskich⁴, ograniczając tym samym liczbę analizowanych jednostek przestrzennych do 31 powiatów. Podstawą opracowania są niepublikowane dane dotyczące realizacji działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” w ramach PROW 2007-2013, udostępnione przez ARiMR oraz dane GUS.

Analizę aktywności rolników w pozyskiwaniu środków przeprowadzono na podstawie liczby wniosków, wartości inwestycji, wartości kosztów kwalifikowanych oraz wartości dotacji. W tym celu wykorzystano podstawowe miary statystyki opisowej, w szczególności średnią arytmetyczną, odchylenie standardowe i współczynnik zmienności.

Do określenia przestrzennego wpływu środków unijnych, w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”, na zróżnicowanie poziomu rozwoju gospodarstw rolnych według powiatów wykorzystano takie cechy, jak:

- liczba złożonych i zaakceptowanych do realizacji wniosków w przeliczeniu na 10 tys. ha UR,
- liczba złożonych i zaakceptowanych do realizacji wniosków w przeliczeniu na 10 tys. gospodarstw rolnych,
- kwota całkowitej wartości inwestycji na 1 ha UR,
- kwota całkowitej wartości inwestycji na 1 gospodarstwo rolne.

Badane cechy poddano procedurze standaryzacji, w celu zniwelowania różnic wynikających z zakresu wartości przyjętych przez cechy [Nowak 2004]. W ten sposób uzyskano macierz, w której wszystkie wartości zawierały się w przedziale (0,1). Standaryzacji cech dokonano w oparciu o formułę:

$$z_{ij} = \frac{x_{ij} - \bar{x}}{S_x}$$

gdzie:

- z_{ij} – standaryzowana wartość j -tej cechy dla powiatu i ,
- x_{ij} – wartość j -tej cechy dla powiatu i ,
- $\bar{x}$ – średnia arytmetyczna wartości j -tej cechy,
- S_x – odchylenie standardowe wartości j -tej cechy.

Tak obliczony wskaźnik przyjęto za wyznacznik poziomu absorpcji środków unijnych, który, rozpatrywany w układzie powiatów, dzielił Wielkopolskę na dwa zwarte obszary terytorialne, charakteryzujące się wyższym (wartości dodatnie) bądź niższym (wartości ujemne) poziomem absorpcji w porównaniu z wartością średnią w województwie.

---

⁴ Było to podyktowane małymi rozmiarami rolnictwa w tych jednostkach, co przekładało się na pojedyncze przypadki aplikowania o wsparcie ze środków unijnych w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”.

Następnie, wykorzystując średnie znormalizowane wartości, dla każdego powiatu obliczono wskaźnik syntetyczny Juliana Perkala, będący średnią arytmetyczną z wielkości znormalizowanych czterech cech [Runge 2007]. Wskaźnik syntetyczny obliczono ze wzoru:

$$W_s = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n z_{ij}$$

gdzie:

$j = 1, 2, \dots, n$,

n – liczba uwzględnionych cech,

z_{ij} – standaryzowana wartość j -tej cechy dla powiatu i .

Przyjęto, że syntetyczny wskaźnik Perkala będzie stanowił miarę określającą poziom oddziaływania środków PROW – „Modernizacja gospodarstw rolnych” na rozwój gospodarstw rolnych w powiatach. Jednorodne klasy powiatów, charakteryzujące się podobnym poziomem oddziaływania środków unijnych, wyodrębniono w oparciu o wartość średnią i odchylenie standardowe⁵.

WYNIKI BADAŃ

Całkowita liczba projektów złożonych przez rolników lub podmioty prowadzące działalność rolniczą na terenie województwa wielkopolskiego, zainteresowane uzyskaniem wsparcia ze środków unijnych na realizację inwestycji w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”, wynosiła 7867 szt. Wskazane projekty zostały złożone w dwóch naborach⁶, które były przeprowadzone w 2007 i 2009 roku. Nie wszystkie ze złożonych wniosków zostały przyjęte do realizacji, bowiem część z nich została odrzucona w trakcie prowadzonej oceny wstępnej lub merytorycznej, a część projektodawców wycofała się z ich realizacji i ubiegania się o dofinansowanie. Projektów, które zostały złożone, a następnie z różnych powodów nie były realizowane, było łącznie 1615 szt. Oznacza to, że z ogólnej liczby złożonych projektów, 20% z nich na wstępnym etapie prac kwalifikacyjnych zostało wykluczone z dalszego postępowania, natomiast 80% z nich uczestniczy w dalszym postępowaniu o przyznanie dotacji. Jednocześnie sytuacja taka oznacza też i to, że co piąty składany projekt z różnych powodów nie był realizowany z unijnym dofinansowaniem lub też w ogóle jego realizacja została zaniechana, pomimo podjęcia na wstępnym etapie działań mających na celu uzyskanie unijnego wsparcia.

⁵ Wydzielono następujące klasy powiatów, według oddziaływania środków unijnych:

- $(-\infty; -0,2196)$ – poziom niski,
- $(0,2196 ; 0,00)$ – poziom średni,
- $(0,00 ; 0,2196)$ – poziom wysoki,
- $(0,2196 ; \infty)$ – poziom bardzo wysoki.

⁶ W Wielkopolsce przeprowadzono wyłącznie dwa nabory w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”, bowiem zostały wyczerpane dostępne środki w ramach koperty wojewódzkiej, w odróżnieniu od sytuacji występującej w innych województwach, w których nabory były/będą realizowane w kolejnych terminach.

Na podstawie analizy liczby złożonych i zaakceptowanych projektów do realizacji, według powiatów (tab. 1), można wskazać, że najwięcej wniosków zostało złożonych przez wnioskodawców z powiatu kaliskiego, przy czym było to 521 projektów, natomiast ich najmniejsza liczba wystąpiła w powiecie chodzieskim przyjmując wartość 67 projektów. Przeciętnie, w każdym powiecie, około 200 rolników⁷ ubiegało się o wsparcie realizowanych inwestycji w gospodarstwach rolnych w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”, przy czym odchylenie standardowe liczby składanych projektów, według powiatów, wynosiło ponad 96 wniosków. Przekładało się to na wysoki poziom zmienności, wynoszący blisko 50%, a w konsekwencji implikowało to znaczące zróżnicowanie przestrzenne liczby projektów według powiatów.

Tabela 1. Zróżnicowanie liczby projektów w Wielkopolsce w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” według powiatów

Table 1. Diversity of projects under the measure “Modernisation of agricultural holdings” in the Wielkopolska voivodeship by poviats

Powiat Poviat	Liczba projektów Number of projects	Struktura Structure (100 = 6 252)
1	2	3
Chodzieski	67	1,1
Czarnkowsko-trzcianecki	207	3,3
Gnieźniński	299	4,8
Gostyński	331	5,3
Grodziski	128	2,0
Jarociński	128	2,0
Kaliski	521	8,3
Kępiński	94	1,5
Kolski	256	4,1
Koniński	313	5,0
Kościański	140	2,2
Krotoszyński	281	4,5
Leszczyński	148	2,4
Międzychodzki	71	1,1
Nowotomyski	109	1,7
Obornicki	144	2,3
Ostrowski	273	4,4
Ostrzeszowski	150	2,4

⁷ Oprócz rolników, tj. osób fizycznych, także inne podmioty uczestniczyły w działaniu, jednak to rolnicy stanowili grupę podmiotów dominujących.

Tabela 1 – cd. / Table 1 – cont.

1	2	3
Piński	167	2,7
Pleszewski	257	4,1
Poznański	354	5,7
Rawicki	168	2,7
Słupecki	222	3,6
Szamotulski	205	3,3
Średzki	152	2,4
Śremski	135	2,2
Turecki	162	2,6
Wągrowiecki	222	3,6
Wolsztyński	178	2,8
Wrzesiński	238	3,8
Złotowski	132	2,1
Razem Sum	6 252	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

Uwzględniając wcześniejsze uwagi, można wskazać, że dofinansowane środkami unijnymi mogły być inwestycje realizowane w 6252 projektach (tab. 2). Wskazując na strukturę projektów według form prawnych, można zauważyć, że dominującą większość stanowią projekty osób fizycznych⁸, których jest ogółem 97,39%. Kolejną kategorią występującą wśród projektodawców są osoby prawne, które złożyły łącznie 148 projektów, co stanowi 2,34%. Niewielki był udział projektów złożonych przez jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej oraz wspólników spółek cywilnych, który wyniósł odpowiednio 0,08 i 0,19%. Analizując podmioty aplikujące o wsparcie ze środków unijnych według powierzchni UR i siły ekonomicznej (tab. 3), wyrażonej przez wielkość ekonomiczną, można wskazać, że przeciętna powierzchnia gospodarstw rolnych wynosiła 56 ha UR, natomiast przeciętna wielkość ekonomiczna – ponad 43 ESU. Ponadto można zauważyć, że całkowity areal UR znajdujących się w gospodarstwach rolnych, w których podejmowano inwestycje rozwojowe, wyniósł ponad 350 tys. ha, co w odniesieniu do ogólnego arealu UR w Wielkopolsce stanowiło ponad 18,5%.

⁸ Wśród osób fizycznych projekty dużo częściej są realizowane przez mężczyzn; dzieje się tak przeciętnie w 84 przypadkach na 100.

Tabela 2. Projektodawcy w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” według form prawnych

Table 2. Projects under the measure “Modernisation of agricultural holdings” according to legal forms

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	Udział Share (%)
Jednostka organizacyjna nie posiadająca osobowości prawnej (szt.) Organizational unit without legal status (units)	5	0,08
Osoba fizyczna (szt.) Natural person (units)	6 089	97,39
kobieta – woman	964	15,42
mężczyzna – man	5 118	81,86
Osoba prawna (szt.) Legal person (units)	146	2,34
Wspólnicy spółki cywilnej (szt.) Partners of civil law partnership (units)	12	0,19
Razem Sum	6 252	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

Tabela 3. Charakterystyka gospodarstw rolnych projektodawców

Table 3. Characteristics of the agricultural holdings of projects

Wyszczególnienie Specification	Wartość Value
Średnia wielkość ekonomiczna gospodarstwa (ESU) Average size of farm (ESU)	43,42
Średnia powierzchnia gospodarstwa (ha UR) Average size of farm (ha of agricultural land)	56,03
Całkowita powierzchnia UR objęta wsparciem (tys. ha) Total agricultural land area under support of the measure (thous. ha)	350,28

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

Całkowite koszty realizacji projektów (tab. 4) złożonych przez projektodawców wynosiły prawie 2,5 mld zł, natomiast średni koszt realizowanego projektu wynosił 393 tys. zł.

Koszty kwalifikowane ogółem złożonych i zaakceptowanych do realizacji projektów wynosiły 2022 mln zł, natomiast średni koszt kwalifikowany projektu wynosił 323 tys. zł, co stanowi około 82% w relacji do średniego kosztu całkowitego projektu.

Tabela 4. Charakterystyka projektów według kosztów realizacji (tys. zł)
 Table 4. Characteristics of the projects according to the cost of realisation (thous. zł)

Wyszczególnienie Specification	Wartość Value
Całkowite koszty realizacji projektów Total cost of the projects	2 457 758,60
Średni koszt realizacji projektu Average cost of a project	393,10
Całkowite koszty kwalifikowane projektów Total qualified cost of the projects	2 022 247,00
Średni koszt kwalifikowany projektu Average qualified cost of a project	323,46
Całkowita kwota dofinansowania projektów Total amount of additional financing of the projects	992 439,10
Średnia kwota dofinansowania projektu Average additional financing of a project	158,74

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
 Source: wn calculations based on ARMA Management Information System.

Całkowita wartość dofinansowania przedłożonych, a zarazem zaakceptowanych do realizacji, projektów wyniosła prawie 1 mld zł. Jednocześnie średnia wartość dofinansowania projektu to 158 tys. zł, czyli można wskazać, że przeciętny poziom natężenia pomocy unijnej, z jednoczesną realizacją działań modernizacyjnych w gospodarstwach rolnych wspieranych środkami unijnymi, wynosi niemal 50%.

Ważnym zagadnieniem poznawczym jest rozpoznanie kierunków wykorzystania środków, bo pozwala to wywnioskować o kierunkach rozwoju gospodarstw rolnych. Wśród zamierzeń modernizacyjnych realizowanych w gospodarstwach rolnych (tab. 5) dominującą część stanowią środki wydatkowane na zakup maszyn, urządzeń lub narzędzi do produkcji rolnej. Według projektodawców, na ten cel przeznaczono około 2 mld zł, co stanowi 80% ogółu wydatków. Tak wysoki poziom wydatkowania środków na inwestycje, polegające na zakupie sprzętu do produkcji rolnej, znajduje swoje uzasadnienie w ogólnej sytuacji polskiego rolnictwa widzianej przez pryzmat jego wyposażenia w środki techniczne. Potwierdzeniem dużych potrzeb inwestycyjnych w tym kierunku jest stan techniczny obecnie używanych środków technicznych w procesach produkcyjnych, których poziom zużycia przeciętnie w rolnictwie w kraju wynosi 76%⁹. Kolejne grupy największych wydatków obejmują inwestycje w budynki i budowle oraz elementy infrastruktury rolniczej, odpowiednio o wartości ponad 210 mln zł i około 160 mln zł. Udział tych grup wydatków w kosztach całkowitych jest znacząco mniejszy w porównaniu z wydatkami na maszyny i urządzenia; w przypadku budynków i budowli wynosi około 8,6%, natomiast w przypadku elementów infrastruktury rolniczej 6,5%. Analizując wewnętrzną strukturę wydatków w grupie budynków i budowli, można wskazać na równomierny udział wydatków przeznaczanych na rozwój produkcji roślinnej

⁹ Na podstawie Rocznika Statystycznego Rolnictwa [2010, s. 123]; zużycie środków trwałych określone wyłącznie w gospodarstwach indywidualnych jest jeszcze wyższe i wynosi 76,8%.

Tabela 5. Kierunki wykorzystania środków pomocowych UE na rozwój gospodarstw rolnych w ujęciu rzeczowym

Table 5. Guidelines for use of EU funds in agricultural development in tangible terms

Wyszczególnienie Specification	Koszty operacji (tys. zł) Cost of operations (thous. zł)	Struktura kosztów Structure of cost (%)
1	2	3
Budynki i budowle (budowa lub remont połączony z modernizacją) Buildings and other structures (construction or renovation with modernisation)	210 821,5	8,6
obory cowsheds	35 748,5	1,5
chlewnie hoggeries	26 384,5	1,1
kurniki poultry houses	13 474,1	0,5
inne budynki lub budowle służące produkcji zwierzęcej other buildings or construction for animals production	27 149,1	1,1
szklarnie wraz z wyposażeniem greenhouses with equipment	34 269,6	1,4
inne budynki służące prowadzeniu działalności rolniczej other buildings for agricultural operation	84 362,0	3,4
Zakup maszyn, urządzeń lub narzędzi do produkcji rolnej Purchase of machinery, equipment or tools for agricultural production	2 007 348,0	81,7
Zakładanie lub wyposażanie sadów lub plantacji wieloletnich Orchard or plantation establishment or equipment	31 316,0	1,3
zakup materiału rozmnożeniowego lub nasadzeniowego purchase of seed or propagation material	26 118,2	1,1
koszty grodzenia, wyposażania w niezbędne urządzenia techniczne i technologiczne cost of fencing and required technical and technological equipment	6 476,3	0,3
Wyposażenie pastwisk lub wybiegów Equipment for grazing land and paddocks	1 428,5	0,1
Budowa ujęć wody, zakup urządzeń do uzdatniania, rozprowadzania, magazynowania wody, nawodnień ciśnieniowych Construction of water intake, purchase of water treatment equipment, water distribution pipes, water storage equipment and pressure irrigation equipment	13 652,0	0,6
Instalacja lub budowa budynków lub budowli, zakup maszyn lub urządzeń służących ochronie środowiska Construction of buildings or other structures, purchase of machinery or equipment for environment protection	32 203,0	1,3

Tabela 5 – cd. / Table 5 – cont.

1	2	3
Zakup lub budowa innych elementów infrastruktury technicznej wpływających bezpośrednio na warunki prowadzenia działalności rolniczej Purchase or construction of other technical infrastructure influencing directly condition of agricultural operation	160 458,1	6,5
Zakup sprzętu komputerowego i oprogramowania służącego wsparciu prowadzonej działalności rolniczej Purchase of computer equipment and software for support of agricultural activity	1 364,5	0,1
Koszty ogólne General cost	1 004,3	0,0
Zakup patentów, licencji, w tym licencji na oprogramowanie Purchase of patents and licenses, including licenses for software	8,4	0,0
Usługi związane z przygotowaniem dokumentacji technicznej dotyczącej operacji oraz nadzorem technicznym Services connected with technical documentation preparation and engineering supervision	1 467,0	0,1
Inne koszty niekwalifikowane Other non-qualified cost	2 556,4	0,1
Razem – Sum	2 458 416,8	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

i zwierzęcej. Jednocześnie można wskazać dwa kluczowe kierunki wydatkowania środków w ramach inwestycji realizowanych w tej grupie. Według zamierzeń projektodawców, największe inwestycje obejmowały wydatki przeznaczane na budowę lub remont połączone z modernizacją obór oraz produkcję szklarniową, po około 35 mln zł. Natomiast niewysoki udział wydatków ponoszonych na instalację lub budowę budynków lub budowli, zakup maszyn lub urządzeń służących ochronie środowiska, wynoszący około 1,3% ogółu wydatków (niewiele powyżej 32 mln zł) może wskazywać na relatywnie dobrą sytuację w gospodarstwach rolnych w zakresie realizacji wymogów związanych z ochroną środowiska.

Analizując przestrzenne zróżnicowanie poziomu absorpcji środków pomocowych w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” można wskazać na to, że w większości powiatów – w 17 na 31, czyli w blisko 55% jednostek – wystąpił niższy poziom absorpcji środków niż przeciętnie w Wielkopolsce (tab. 6). Jednocześnie w 14 powiatach z 31, czyli w 45% jednostek poziom absorpcji środków był wyższy niż przeciętnie w Wielkopolsce. Występującą sytuację tłumaczy fakt, że na terenach tych powiatów, których rolnictwo charakteryzuje się wyższym poziomem intensywności, gospodarstwa rolne są większe obszarowo¹⁰ oraz skala produkcji jest większa niż przeciętnie.

¹⁰ Obszar gospodarstwa rolnego w wysokim stopniu implikuje możliwości realizacji inwestycji, w tym nakładów pieniężnych przeznaczanych na inwestycje produkcyjne [za: Karwat-Woźniak 2005 a].

Tabela 6. Aktywność rolników w absorpcji środków z działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” według powiatów

Table 6. Activity of farmers in absorption of financial means under the measure of “Modernisation of agricultural holdings” by poviats

Powiat Poviat	Liczba projektów (szt.) Number of projects (heads)	Wartość inwestycji (zł) Value of investments (zł)	Liczba złożonych wniosków (szt.) Number of applications (heads)		Całkowita wartość inwestycji (zł) Total value of investments (zł)		Poziom absorpcji - średnia znormalizowana Absorption rate - normalized average	Wskaźnik Perkala Rate of Perkal	Klasa Class
			na 10 tys. ha UR per 10 thous. ha AL	na 10 tys. gosp. rol. per 10 thous. farms	na 1 ha UR per 1 ha AL	na 1 gosp. rol. per 1 farm			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Nowotomyski	109	43 147 928	20,4	192,5	807,8	7 622,0	-1,25	-0,31	I
Turecki	162	56 838 495	26,3	169,0	924,1	5 929,9	-1,18	-0,29	
Kępiński	94	40 488 767	21,4	195,5	923,2	8 422,9	-1,10	-0,27	
Chodzieski	67	30 480 059	18,1	240,8	823,3	10 956,2	-1,00	-0,25	
Koniński	313	128 598 975	27,4	163,1	1 124,2	6 699,3	-0,99	-0,25	
Jarociński	128	43 859 462	30,1	231,0	1 031,0	7 915,4	-0,78	-0,19	II
Złotowski	132	66 611 090	17,6	273,0	885,9	13 774,0	-0,75	-0,19	
Kolski	256	79 906 121	31,9	244,6	995,6	7 633,4	-0,75	-0,19	
Kościański	140	56 491 059	25,8	260,5	1 040,8	10 511,9	-0,67	-0,17	
Pilski	167	76 202 264	22,2	287,9	1 012,8	13 136,1	-0,56	-0,14	
Leszczyński	148	58 722 899	28,6	260,2	1 133,0	10 325,8	-0,55	-0,14	
Grodziski	128	44 548 885	30,0	292,4	1 044,8	10 175,6	-0,52	-0,13	
Poznański	354	155 120 907	28,4	267,9	1 243,2	11 738,2	-0,39	-0,10	
Międzychodzki	71	30 243 471	22,8	351,1	971,4	14 957,2	-0,34	-0,09	
Czarnkowsko-trzcianecki	207	87 707 550	28,3	291,8	1 199,2	12 365,4	-0,34	-0,08	
Ostrzeszowski	150	58 015 680	33,9	259,2	1 311,7	10 023,4	-0,33	-0,08	
Ostrowski	273	102 444 909	38,7	234,3	1 452,5	8 791,3	-0,25	-0,06	
Słupecki	222	85 471 932	35,5	333,8	1 368,3	12 852,9	0,06	0,01	
Szamotulski	205	77 504 540	30,7	402,0	1 160,5	15 199,9	0,09	0,02	
Rawicki	168	62 085 254	40,5	356,2	1 496,8	13 164,8	0,32	0,08	
Średzki	152	57 393 920	32,9	458,8	1 243,6	17 323,9	0,43	0,11	
Wągrowiecki	222	90 194 463	30,3	466,7	1 231,7	18 960,4	0,47	0,12	
Gnieźnieński	299	129 969 965	32,6	461,3	1 416,0	20 050,9	0,69	0,17	
Wolsztyński	178	71 014 598	46,9	374,3	1 870,2	14 934,7	0,84	0,21	
Śremski	135	59 939 008	35,6	455,9	1 582,5	20 242,8	0,86	0,22	

Tabela 6 – cd. / Table 6 – cont.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Obornicki	144	62 713 592	34,3	513,6	1 493,9	22 365,8	1,02	0,25	IV
Pleszewski	257	94 542 397	49,8	433,6	1 832,6	15 951,1	1,07	0,27	
Wrzesiński	238	91 766 156	47,1	511,3	1 815,7	19 713,5	1,37	0,34	
Kaliski	521	214 406 705	59,4	346,1	2 444,2	14 242,5	1,40	0,35	
Gostyński	331	104 091 551	53,2	583,4	1 672,4	18 345,4	1,50	0,37	
Krotoszyński	281	102 236 013	54,2	526,3	1 973,7	19 148,9	1,64	0,41	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

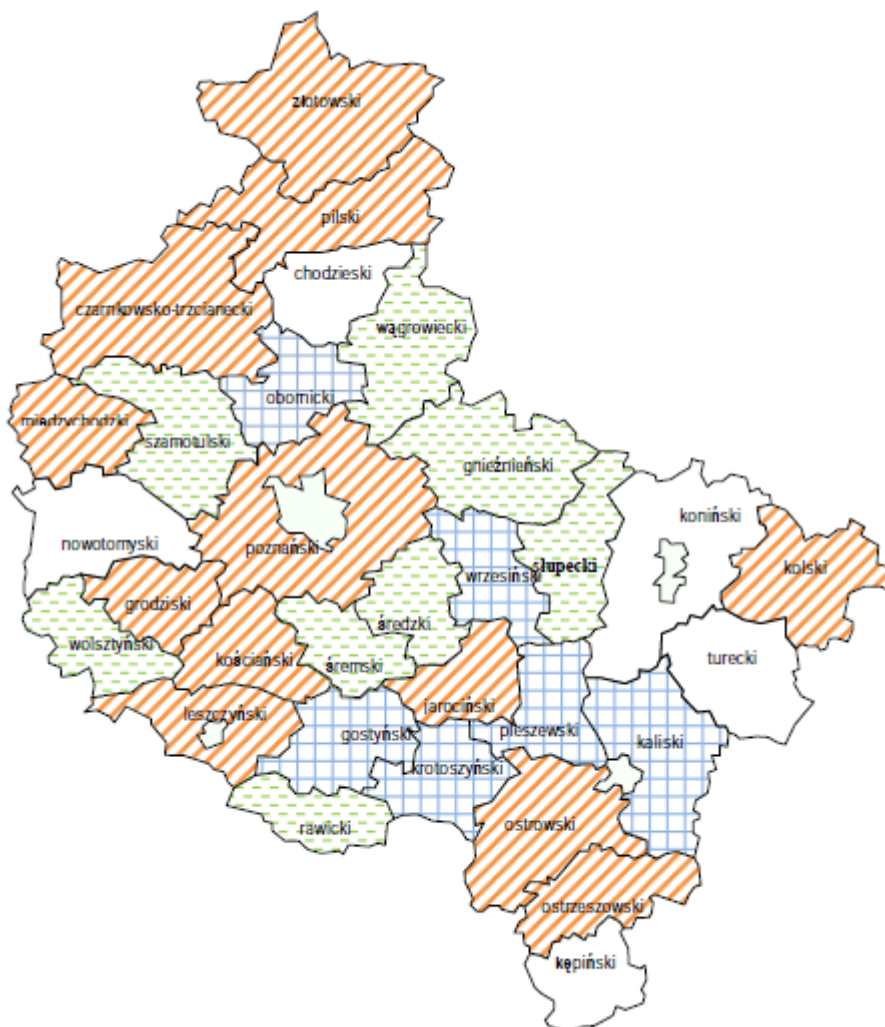
Jednocześnie występują wyższe potrzeby inwestycyjne, ale też i możliwości ich realizacji są wyższe [Poczta i Siemiński 2010, Józwiak 2008], co w konsekwencji implikuje wyższy poziom absorpcji środków unijnych niż przeciętnie.

Uzyskane wartości wskaźnika Perkala wskazują na to, że poziom absorpcji środków unijnych przeznaczonych na realizację modernizacji gospodarstw rolnych był wśród powiatów województwa wielkopolskiego zróżnicowany, o czym świadczą otrzymane wartości, zawierające się w przedziale od – minus 0,31, do – plus 0,41 (tab. 6). Ilustracją przestrzennego zróżnicowania absorpcji środków jest rysunek 1, na którym przedstawiono powiaty według klas podobieństwa pod względem poziomu absorpcji środków w oparciu o wskaźnik Perkala.

Powiaty z klasy pierwszej (tab. 7) charakteryzują się najniższymi wskaźnikami absorpcji środków unijnych i w związku z tym wpływ wsparcia unijnego na rozwój rolnictwa pozostaje najniższy. Liczebność w tej klasie wynosi pięć jednostek, a wśród powiatów są: chodzieski, kępiński, koniński, nowotomyski, turecki. W tym przypadku liczba złożonych projektów w przeliczeniu na 10 tys. ha UR wynosiła niespełna 23, natomiast w przeliczeniu na 10 tys. gospodarstw rolnych 192. Jest to niższy poziom od wartości przeciętnych dla całego województwa, odpowiednio o prawie 32 i 42%. Także całkowita wartość inwestycji w przeliczeniu na 1 ha UR pozostaje o blisko 30%, a w przeliczeniu na gospodarstwo rolne, o 40% niższa niż przeciętnie w województwie.

Najbardziej liczną grupę, składającą się z 12 jednostek administracyjnych, stanowią powiaty o średnim poziomie absorpcji środków unijnych (tab. 6, rys. 1). Wskaźnik Perkala zawiera się w przedziale $[-0,022; 0,00]$, a wśród powiatów są czarnkowsko-trzecieński, grodziski, jarociński, kolski, kościański, leszczyński, międzychodzki, ostrowski, ostrzeszowski, pilski, poznański i złotowski. Także i w tym przypadku opisy absorpcji środków unijnych charakteryzują się wartościami poniżej wartości przeciętnych dla województwa. Różnica ta nie jest tak duża, bowiem wynosi po około 15% dla liczby złożonych wniosków na 10 tys. ha UR i całkowitej wartości inwestycji w przeliczeniu na 1 ha UR oraz 19,5% pod względem liczby wniosków na 10 tys. gospodarstw rolnych i niecałe 18% w zakresie wartości inwestycji na jedno gospodarstwo rolne.

Drugą klasę pod względem liczebności stanowią powiaty zaliczane do klasy o wysokim poziomie absorpcji środków, a wskaźnik Perkala zawiera się w przedziale $[0,00; 0,22]$. W tej klasie znalazły się następujące powiaty: gnieźnieński, rawicki, słupecki, szamotulski, średzki, śremski, wągrowiecki, wolsztyński. W tym przypadku charakterystyki opisujące poziom absorpcji środków unijnych kształtują się na poziomie wyższym

Rys. 1. Poziom absorpcji środków pomocowych UE w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”. Klasy podobieństwa absorpcji środków pomocowych UE według powiatów: – poziom niski – poziom średni, – poziom wysoki, – poziom bardzo wysoki

Źródło: opracowanie własne na podstawie tabeli 6.

Fig. 1. Level of absorption of EU funds under the measure “Modernisation of agricultural holdings”. Similarity classes of absorption of EU funds by poviats: – low level, – medium level, – high level, – very high level

Source: own calculations based on Table 6.

Tabela 7. Przeciętny poziom absorpcji środków pomocowych UE w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” według wskaźnika syntetycznego Perkala
 Table 7. The average level of absorption of EU funds under the measure “Modernisation of agricultural holdings” by Perkal synthetic index

Wyszczególnienie Specification	Województwo Voivodeship	Klasy powiatów według wskaźnika Perkala Classes of poviats by rate of Perkal			
		I ($-\infty; -0,2196$)	II ($-0,2196; 0,0$)	III ($0,0; 0,2196$)	IV ($0,2196; \infty$)
Liczba złożonych wniosków Number of applications					
na 10 tys. ha UR per 10 thous. ha AL	33,39	22,73	28,18	35,64	49,67
na 10 tys. gospodarstw rolnych per 10 thous. of farms	336,71	192,20	271,15	413,64	485,70
Całkowita wartość inwestycji Total value of investments					
na 1 ha UR per 1 ha AL	1 307,31	920,51	1 110,16	1 421,19	1 872,09
na 1 gospodarstwo rolne per 1 farm	13 337,92	7 926,04	10 945,65	16 591,29	18 294,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Systemu Informacji Zarządczej ARiMR.
 Source: own calculations based on ARMA Management Information System.

niż wartości przeciętne dla województwa, co świadczy o tym, że wpływ wsparcia unijnego na rozwój rolnictwa, w szczególności gospodarstw rolnych, jest wyższy od średniego. W klasie powiatów o wysokim poziomie absorpcji środków unijnych liczba złożonych wniosków na 10 tys. ha UR była wyższa o prawie 7%, natomiast w przeliczeniu na 10 tys. gospodarstw rolnych – o prawie 23%. Całkowita wartość inwestycji na 1 ha UR była wyższa o blisko 9%, a w przeliczeniu na jedno gospodarstwo rolne – o ponad 24%.

Najbardziej korzystnie sytuacja ukształtowała się w klasie powiatów o bardzo wysokim poziomie absorpcji środków pomocowych. W tym przypadku, charakterystyki opisujące absorpcję środków pomocowych były od co najmniej 1/3 do 1/2 wyższe niż przeciętnie w Wielkopolsce. Tę klasę tworzą jednostki administracyjne sześciu powiatów, wśród których są powiaty: gostyński, kaliski, krotoszyński, obornicki, pleszewski i wrzesiński. Analizując charakterystyki absorpcji środków w odniesieniu do wartości przeciętnych w województwie, można wskazać, że liczba złożonych wniosków w przeliczeniu na 10 tys. ha UR była wyższa o prawie 49%, a w przeliczeniu na 10 tys. gospodarstw rolnych o ponad 44%, natomiast całkowita wartość inwestycji w przeliczeniu na 1 ha UR była wyższa o 43% i ponad 37% w przeliczeniu na jedno gospodarstwo rolne. Najwyższe wskaźniki absorpcji osiągnięte przez rolników ze wskazanych wyżej powiatów w znaczącej części wynikają z potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych,

które charakteryzują się relatywnie najlepszą sytuacją produkcyjno-ekonomiczną na tle gospodarstw całej Wielkopolski. Gospodarstwa rolne na tych obszarach charakteryzują się najwyższym poziomem intensywności produkcji rolniczej, jest w nich realizowana bardzo intensywna produkcja zwierzęca (trzody chlewnej, a także bydła mlecznego) oraz/lub warzywnicza w większej skali niż przeciętnie w województwie, czemu sprzyja też bardziej korzystna struktura agrarna.

WNIOSKI

Na podstawie wyników można wskazać, że aktywność inwestycyjną rolników w pozyskiwaniu środków unijnych w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych” była na terenie województwa wielkopolskiego bardzo zróżnicowana. Liczebnie wśród analizowanych jednostek administracyjnych przeważały powiaty, z których rolnicy wnioskując o wsparcie unijne aplikowali o niższe wsparcie realizowanych inwestycji niż wartości przeciętne dla województwa. Wskazując na czynniki będące głównym źródłem zróżnicowania aktywności podmiotów w pozyskiwaniu wsparcia unijnego o charakterze inwestycyjnym, dał się zauważyć większy wpływ relacji liczby składanych wniosków w przeliczeniu na 10 tys. gospodarstw rolnych niż relacji liczby składanych wniosków w przeliczeniu na 10 tys. ha UR, bowiem charakterystyki wewnątrzklasowe w tym przypadku wykazują większe różnice w porównaniu z wartością średnią dla województwa. Można zatem wywnioskować, że rozdrobnienie gospodarstw rolnych wywiera negatywny wpływ na aktywność w pozyskiwaniu środków i dalsze możliwości ich rozwoju w przyszłości. Z powyższego wynika ważna przesłanka do ukierunkowania wsparcia środkami unijnymi modernizacji gospodarstw rolnych w przyszłej perspektywie budżetowej UE, tj. w okresie 2014-2020. Mając na uwadze obecną wiedzę oraz dotychczasowe doświadczenia płynące z absorpcji środków, warto byłoby zróżnicować zasady dostępu do środków oraz wielkość możliwego do otrzymania wsparcia pieniężnego w zależności od wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych w powiązaniu z rozwiązaniem umożliwiającym zespołowe ubieganie się o wsparcie przez kilku (zespół) rolników¹¹. Należy uznać, że takie rozwiązanie pozytywnie wpływałoby też na rozwój rolnictwa w ogóle, stwarzając także szanse na modernizację mniejszymi jednostkami.

Podmioty aplikujące o wsparcie inwestycyjne w Wielkopolsce w ramach działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”, charakteryzowały się ponad 2,5-krotnie większą siłą ekonomiczną w porównaniu z podmiotami aplikującymi o wsparcie w ramach działania „Inwestycje w gospodarstwach rolnych SPO-Rolnictwo 2004-2006”¹².

---

¹¹ Rozwiązanie w postaci zespołowego ubiegania się o wsparcie modernizacji gospodarstw rolnych po raz pierwszy wprowadzono w naborze prowadzonym w 2011 roku, który wówczas nie był realizowany na terenie województwa wielkopolskiego z powodu wykorzystania środków we wcześniejszych naborach.

¹² Średnia wielkość ekonomiczna wyrażona w ESU dla podmiotów aplikujących o wsparcie w ramach „Inwestycje w gospodarstwach rolnych” wynosiła 15,4 [Analiza struktury projektów... Raport końcowy, tab. 15].

Mając na uwadze, występujące w agrobiznesie unijnym i światowym, procesy koncentracji oraz unijne doświadczenia w alokacji wsparcia pomiędzy podmioty¹³, występującą sytuację można uznać za prawidłowość, co jednak wcale nie znaczy, że podmioty słabsze ekonomicznie powinny być pozbawione czy też z góry przegrywać konkurencję o możliwość wsparcia przy odpowiednim zorganizowaniu się w efektywne struktury marketingowe. Mając na uwadze także kryterium społeczne, obok kryterium ekonomicznego taki kierunek działań byłby pożądanym i znajdującym jednocześnie swoje uzasadnienie w zrównoważonym rozwoju rolnictwa.

LITERATURA

- Analiza struktury projektów i charakterystyki beneficjentów działań 1.1, 1.5 i 2.4. Raport końcowy. 2007. IERiGŻ – PIB, Warszawa.
- Józwiak W., 2005. Dochody różnych grup polskich gospodarstw na tle dochodów gospodarstw starej Unii. W: Sytuacja ekonomiczna i aktywność gospodarstw różnych grup polskich gospodarstw rodzinnych. Zesz. 7. IERiGŻ – PIB, Warszawa, 10-23.
- Józwiak W., 2008. Możliwości inwestycyjne polskich gospodarstw rolnych na obszarach OSN. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie 8, 2b.
- Karwat-Woźniak B., 2005 a. Gospodarstwa rozwojowe w procesach dostosowawczych do gospodarki rynkowej. Studia i monografie. IERiGŻ, Warszawa.
- Karwat-Woźniak B., 2005 b. Możliwości rozwojowe chłopskiego rolnictwa na przykładzie gospodarstw wysokotowarowych. Ekonomiczne i społeczne uwarunkowania rozwoju polskiej gospodarki żywnościowej po wstąpieniu do Unii Europejskiej. Zesz. 10. IERiGŻ – PIB, Warszawa, 13-16.
- Michałek R., Kowalski J., Cupiał M., Tabor S., 1992. Struktura środków produkcji a efektywność postępu naukowo-technicznego. Zesz. Probl. Post. Nauk Roln. 402, 205-213.
- Nowak E., 2004. Metody klasyfikacji w badaniach geograficznych (analiza porównawcza). Bogucki Wyd. Nauk., Kilece-Poznań.
- Okoń-Horodyńska E., Piecha K., 2005. Strategia Lizbońska a możliwości budowania gospodarki opartej na wiedzy w Polsce – wnioski i rekomendacje. PTE, Warszawa.
- Poczta W., 2010. Sytuacja dochodowa gospodarstw rolnych w Polsce po akcesji do UE i jej determinanty jako przesłanka rozwoju rolnictwa. Rocz. Nauk Roln. Ser. G, 97, 3.
- Poczta W., Siemiński P., 2010. Sytuacja ekonomiczna gospodarstw rolnych w warunkach WPR UE – próba prognozy do 2013 roku. Wyd. Uniw. Przyr., Wrocław.
- Pawlak J., 1994. Światowe tendencje w technice rolnej. Zesz. Probl. Post. Nauk Roln. 415, 67-74.
- Pięć lat Polski w UE. 2009. Raport UKIE, Warszawa.
- Runge J., 2007. Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze. Wyd. Uniw. Śląskiego, Katowice.
- Zalewski A., 1989. Problemy gospodarki żywnościowej w Polsce. PWN, Warszawa.
- Zegar J., 1985. Rachunek ekonomiczny i podejmowanie decyzji w gospodarstwie chłopskim. Wyd. Spół., Warszawa.

---

¹³ Przy alokacji środków unijnych pomiędzy beneficjentów często dochodzi do silnej asymetrii na korzyść podmiotów silniejszych ekonomicznie, co znajduje swoje uzasadnienie w funkcjonowaniu procesów rynkowych, pamiętać jednak należy, że WPR ma charakter interwencyjny, stąd jest dopuszczalna redystrybucja środków na podstawie kryteriów pozarynkowych.

SPATIAL DIVERSITY OF ACTIVITIES OF FARMERS IN OBTAINING EU FUNDS FOR THE DEVELOPMENT OF FARMS IN THE WIELKOPOLSKA VOIVODESHIP ON THE EXAMPLE OF THE MEASURE “MODERNISATION OF AGRICULTURAL HOLDINGS”

Summary. The article presents and assesses the activities of farmers in obtaining EU funds for the development of the farm operation on the example of modernisation of agricultural holdings. The activity of farmers in applying for funds for agricultural development in terms of poviats is highly diverse. Fragmentation of farms is an important factor of differentiation of farmers' activity in applying for funds, because it usually implies their weak economic strength and thus limits the possibilities for further development.

Key words: modernisation of agricultural holdings, activity of farmers, farms

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 23.04.2012

Do cytowania – For citation: Poczta W., Siemiński P., Sierszchulski J., 2012. Przestrzenne zróżnicowanie aktywności rolników w pozyskiwaniu środków unijnych na rozwój gospodarstw rolnych w Wielkopolsce na przykładzie działania „Modernizacja gospodarstw rolnych”. J. Agribus. Rural Dev. 3(25), 207-223.